

برنامه‌ریزی راهبردی توسعه فضای سبز (پارک های درون شهری) شهر دهدشت با استفاده از مدل SWot

چکیده

فضای سبز شهری و پارک‌های موجود در شهر نه تنها محل مناسبی برای سپری کردن اوقات فراغت مردم و مکان تفریحی به شمار می‌آید، بلکه این فضاها در موارد بسیاری از توسعه‌ی پراکنده و بی‌قواره و نسنجیده‌ی شهرها جلوگیری می‌کنند. اگر در گذشته، فضاهای سبز به علت وسعت محدود شهرها و سهولت دسترسی ساکنین به نواحی اطراف، بیشتر در جنبه‌های زیباسازی و ظاهرسازی سیمای نواحی شهرها اهمیت حیاتی، تجلی می‌یافت. اهمیت حیاتی فضای سبز در دنیای امروز، نه فقط به دلیل ارزش‌های تفریحی، اقتصادی، بلکه به علت اهمیت زیست‌محیطی آن است. در این پژوهش فضای سبز شهر دهدشت با استفاده از مدل SWot مورد بررسی قرار گرفته است و با توجه به مطالعات میدانی و اسنادی صورت گرفته و طبق نظر کارشناسان، نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای برنامه‌ریزی راهبردی فضای سبز شهر دهدشت مشخص شد. روش مورد استفاده در این پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. و از نوع تحقیقات پیمایشی است. هدف از انجام این پژوهش، بررسی فضاهای سبز شهری و یافتن نقاط قوت و ضعف، فرصت و تهدید آن در جهت رسیدن به استانداردها و وضعیت مطلوب در شهر دهدشت می‌باشد. بنابراین تعداد ۵ نقطه قوت داخلی در برابر ۷ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۶ فرصت خارجی در برابر ۸ تهدید خارجی مؤثر در فضای سبز شهر دهدشت شناسایی و تحلیل شده است. بر این اساس راهبرد تهاجمی به عنوان مهمترین راهبرد شناخته شد.

واژگان کلیدی: توسعه، فضای سبز، شهر دهدشت، مدل SWot

^۱ کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان

^۲ کارشناسی ارشد شهرسازی دانشکده هنر دانشگاه ارومیه

^۳ دانشجوی دکتری مهندسی عمران، دانشگاه آزاد استهبان

۱- مقدمه

فضای سبز پایه و اساس جمعیت و اقتصاد سالم در هر شهر است [۱]. فضای سبز شهری و پارک‌های موجود در شهر نه تنها محل مناسبی برای سپری کردن اوقات فراغت مردم و مکان تفریحی به شمار می‌آید، بلکه این فضاها در موارد بسیاری از توسعه‌ی پراکنده و بی‌قواره و نسنجیده‌ی شهرها جلوگیری می‌کنند. امروزه با توجه به سرطان‌زایی محیط شهری، بر اعتبار و اهمیت فضای سبز و پارک‌های شهری افزوده شده است [۲]. بر اساس مطالعات انجام شده بسیاری از انسان‌ها در زمان‌های استرس‌زا بیش‌ترین استفاده را از فضای سبز و پارک‌ها می‌کنند، فضاهای سبز و پارک‌ها آثار مثبت روحی و روانی بر انسان‌ها دارد [۳]. افزایش فضای سبز این پتانسل را دارد که اثرات نامطلوب شهرنشینی را کاهش و ساخت شهرها را برای زندگی جذاب‌تر کند. اگر در گذشته، فضاهای سبز به علت وسعت محدود شهرها و سهولت دسترسی ساکنین به نواحی اطراف، بیشتر در جنبه‌های زیباسازی و ظاهرسازی سیمای نواحی شهرها اهمیت حیاتی، تجلی می‌یافت. اهمیت حیاتی فضای سبز در دنیای امروز، نه فقط به دلیل ارزش‌های تفریحی، اقتصادی، بلکه به علت اهمیت زیست‌محیطی آن است. به عبارتی دیگر مهم‌ترین تأثیر فضای سبز در شهرها، کارکرد زیست‌محیطی آن است که با ایجاد تعادل بخشی در متابولیسم شهر از یک سو و بالا بردن سطح زیبایی از سوس دیگر، سبب افزایش کیفیت زیستی شهرها می‌شوند [۴]. فضای سبز شهری از دیدگاه شهرسازی بخشی از سیمای شهر است که از انواع پوشش‌های گیاهی تشکیل شده است و به عنوان یک عامل زنده و حیاتی در کنار کالبد بی‌جان شهر، تعیین‌کننده ساخت مورفولوژیک شهر است. این نوع از کاربری زمین شهری با پوشش گیاهی انسان‌ساخت، هم واحد «بازدهی اجتماعی» و هم واحد «بازدهی اکولوژیکی» است [۵]. فضای سبز در برخی مواقع نقش تزئینی (زیباسازی سیمای شهری) و گاهی نقش تفریحی (تفرجگاهی) را به خود پذیرفته است. ولی با توسعه روزافزون مناطق شهری در دهه‌های اخیر و "پیشی گرفتن شهرنشینی بر شهرسازی" که با معضلات عدیده‌ای مانند افزایش بی‌رویه جمعیت، توسعه غیرهدفمند کالبدی شهرها و افزایش آلودگی‌های زیست-محیطی همراه بوده، فضاهای سبز شهر (بوستان‌های شهر) نقش مهمی در حفظ و تعادل محیط زیست شهری و تعدیل آلودگی هوا پیدا کرده‌اند [۶]. این عملکرد که به عملکرد اکولوژیکی موسوم است مواردی چون جذب انرژی گرمایی و خنک‌سازی محیط، تولید اکسیژن، تثبیت خاک و نیز کاهش آلودگی را شامل می‌گردد. اهمیت این نقش تا آنجا است که فضای سبز شهر به ریه‌های تنفسی شهر معروف گشته‌اند [۷].

۲- مبانی نظری

۲-۱- توسعه

توسعه در مفهوم کلی به معنی بهبود شرایط زندگی، تامین نیازها و زمینه سازی برای نیل به آرمان‌ها به کهنسالی تمدن بشری است اما مطالعه توسعه در مفهوم خاص بعبارت دیگر «مطالعه منظم مسائل و جریانات بویژه در عرصه اقتصادی» تاریخچه ای بسیار کوتاهتر دارد توسعه یک نوع افزایش توانایی و علاقه است و به دلیل این که یک نفر و یا یک جامعه نمی‌تواند آن را از دیگری بیاموزد بنابراین یک فرد و یا یک جامعه نیز نمی‌تواند دیگری را توسعه دهد یک نفر تنها می‌تواند برای توسعه دیگری را تشویق و تجهیز نماید [۸].

۲-۲- فضای سبز شهری

فضاهای سبز شهری، بخشی از فضای باز شهری است که عرصه‌های طبیعی یا اغلب مصنوعی آن، زیر پوشش درختان، درختچه‌ها، بوته‌ها، گله‌ها، چمنها و سایر گیاهانی است که بر اساس نظارت و مدیریت انسان با در نظر گرفتن ضوابط، قوانین و تخصصهای مرتبط با آن برای بهبود شرایط زیستی و رفاهی شهروندان و مراکز جمعیتی غیر روستایی، احداث و حفظ و نگهداری می‌شوند. (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۰: ۲۴). [۹].

انواع فضاهای سبز شهری در یک تقسیم‌بندی کلی، می‌توان گفت که فضاهای سبز شهری به چهار دسته عمده تقسیم می‌گردند که عبارتند از: فضاهای سبز عمومی، فضاهای سبز نیمه عمومی، فضاهای سبز خصوصی و فضاهای سبز خیابانی که در زیر به تعریف این مفاهیم پرداخته می‌شود.

۲-۲-۱- فضاهای سبز عمومی

آن نوع از فضاهای سبز شهری هستند که واجد بازدهی اجتماعی می‌باشند، این فضاها توسط عموم مردم در گذران اوقات فراغت، تفریح و مصاحبت با دوستان و گردهمایی‌های اجتماعی و فرهنگی استفاده می‌گردد. فضاهای یاد شده اساساً برای این منظور طراحی یا تجهیز شده‌اند. وجود نیمکت، روسنایی، آبخوری، دستشویی، کف سازی، معابر و دسترسی از مؤلفه‌های فضاهای سبز اجتماعی (عمومی) به شمار آمده و از این نوع فضاهای سبز، معمولاً با عنوان "پارک" یاد می‌شود. در واقع فضاهای سبز اجتماعی شامل همه فضاهای سبز عمومی مجهز به خدمات و تسهیلات می‌باشند [۵].

۲-۲-۲- فضاهای سبز نیمه عمومی

فضاهای سبزی که بازدهی اکولوژیکی دارند، ولیکن استفاده‌کنندگان آنها نسبت به فضاهای سبز عمومی محدودتر هستند؛ بنابراین، واجد بازدهی تام اجتماعی نیستند. محوطه‌های باز بیمارستان‌ها، پادگان‌ها، ادارات دولتی و... در این دسته قرار می‌گیرند [۵].

۲-۲-۳- فضاهای سبز خصوصی

فضاهای سبزی که بازدهی اکولوژیکی شهر را افزایش داده، اما فاقد بازدهی اجتماعی می‌باشند. مثلاً فضاهای سبز داخل واحدهای مسکونی [۵].

۲-۲-۴- فضاهای سبز خیابانی

نوعی از فضاهای سبز شهری که به طور معمول حاشیه‌ی باریکی از حد فاصل مسیرهای پیاده‌رو و سواره‌رو را تشکیل می‌دهد و یا به صورت متمرکز در فضاهای نسبتاً کوچک میدانها و یا در زمینهای پیرامون بزرگراه‌ها و خیابان‌ها شکل گرفته‌اند [۱۰].

۳- معرفی محدوده مورد مطالعه

شهرستان کهگیلویه در سال ۱۳۴۲ به مرکزیت شهر دهدشت تاسیس شد و طبق سرشماری ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران دارای ۱۳۲۲۳۰ نفر جمعیت بوده و دارای ۴ بخش: مرکزی، سوق، چاروسا، دیشموک و ۴ شهر دهدشت، سوق، قلعه رئیسی و دیشموک، ۱۰ دهستان، ۴۳۰ روستا به تفکیک دارای ۱۷۶ روستای بالای ۲۰ خانوار و ۱۸۹ روستای کمتر از ۲۰ خانوار و ۶۵ روستای خالی از سکنه می‌باشد. طول جغرافیایی آن ۵۰ درجه و ۳۵ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی آن ۳۰ درجه و ۴۷ دقیقه شمالی می‌باشد.

این شهر در قسمت گرمسیری استان واقع شده است و تابستان‌هایی گرم و زمستان‌هایی سرد دارد. قدمت بافت تاریخی دهدشت معروف به شهر قدیم دهدشت (بلاد شاپور) به دوران ساسانی می‌رسد. مردم این شهر از اقوام لر هستند و بافت سنتی عشیره‌ای هنوز ارتباطات داخلی مردم را تعیین می‌کند. [۱۱]

بنابر اعلام شهرداری شهر دهدشت، این شهر تاریخی دارای ۱۳ پارک با سرانه ای برابر ۵,۴ مترمربع و متراژی در حدود ۱۹,۷ هکتار می‌باشد. [۱۲]

۴- روش تحقیق

روش مورد استفاده در این پژوهش توصیفی - تحلیلی می‌باشد. و از نوع تحقیقات پیمایشی است. بنابراین وضعیت موجود پارک‌ها را در سطح شهر دهدشت بررسی کرده و عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای پارک را شناسایی و در جهت زیباسازی منظر و محیط، بهبود وضعیت و سامان دهی آن راهبردهایی ارائه داده شده است. بنابراین تعداد ۳۰ پرسشنامه با... سوال بین کارمندان شهرداری توزیع شد.

۴-۱- اهداف تحقیق

هدف از انجام این پژوهش، بررسی فضاهای سبز شهری و یافتن نقاط قوت و ضعف، فرصت و تهدید آن در جهت رسیدن به استانداردها و وضعیت مطلوب در شهر دهدشت می‌باشد. و طبق نتایج به دست آمده، می‌توان تصمیم معمول و منطقی را در رابطه با موضوع، اتخاذ کرد و در نهایت می‌توان راهبردها و استراتژی‌های مناسب در زمینه فضاهای سبز شهر دهدشت ارائه داد.

۴-۲- تکنیک سوات (SWOT)

۴-۲-۱- مبانی SWOT

SWOT حرف اول چهار کلمه انگلیسی با معادل فارسی قوت^۴، ضعف^۵، فرصت^۶ و تهدید^۷ است [۱۳]. تجزیه و تحلیل SWOT شناسایی نظام‌مند عواملی است که راهبرد، باید بهترین سازگاری را با آن‌ها داشته باشد. منطق رویکرد مذکور این است که راهبرد اثربخش باید قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند. این منطق اگر درست به کار رود نتایج بسیار خوبی برای انتخاب و طراحی یک راهبرد اثربخش خواهد داشت [۱۴]. مدل SWOT یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون سیستمی است. مدل SWOT تحلیل سیستماتیکی را برای شناسایی این عوامل و انتخاب استراتژی‌ای که بهترین تطابق بین آن‌ها را ایجاد می‌نماید، ارائه می‌دهد. از دیدگاه این مدل یک استراتژی مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل می‌رساند. در واقع نقطه کلیدی این مدل، تجزیه و تحلیل دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیتی سیستم و در نتیجه فراهم‌کننده چارچوب مفیدی برای انتخاب راهبرد است [۱۵]. تحلیل SWOT در قالب جداول طراحی شده و مراحل آن به صورت زیر انجام می‌شود:

- فهرستی از فرصت‌های عمده موجود در محیط خارجی تهیه شود.
 - فهرستی از تهدیدهای عمده موجود در محیط خارجی تهیه گردد.
 - فهرستی از نقاط قوت داخلی تهیه گردد.
 - فهرستی از نقاط ضعف داخلی سازمان تهیه شود.
 - نقاط قوت داخلی و فرصت‌های خارجی باهم مقایسه و نتیجه در گروه «استراتژی‌های SO» نوشته شود.
 - نقاط ضعف داخلی با فرصت‌های موجود در خارج مقایسه و در نتیجه در گروه «استراتژی‌های WO» نوشته شود.
 - نقاط قوت داخلی با تهدیدهای خارجی مقایسه و در نتیجه در گروه «استراتژی‌های ST» نوشته شود.
 - نقاط ضعف داخلی با تهدیدهای خارجی مقایسه و در نتیجه در گروه «استراتژی‌های WT» نوشته شود [۱۶].
- در ذیل چگونگی تهیه ماتریس عوامل داخلی و خارجی و دیاگرام مربوط به تعیین جایگاه موضوع مورد بررسی به منظور تعیین استراتژی مربوط ارائه شده است:

۱. بررسی عوامل و فهرست کردن آن
۲. وزن دهی (ضریب) به عوامل فهرست شده از صفر تا یک است (با توجه به میزان اهمیت هر عامل و مقایسه عوامل با یکدیگر، یک ضریب وزنی بین صفر (بی‌اهمیت) تا یک (بسیار مهم) اختصاص داده می‌شود در این صورت جمع ضرایب وزنی اختصاص داده شده باید مساوی یک باشد).
۳. رتبه دادن، که رتبه بین عدد ۱ و ۴ مطرح است، جهت قوت‌ها رتبه ۳ و ۴، ضعف‌ها، رتبه ۱ و ۲ در نظر گرفته می‌شود (رتبه‌بندی بدین صورت انجام شد: اگر قوت یا فرصت یک مورد عالی باشد رتبه ۴ و چنانچه معمولی باشد

^۴. Strength

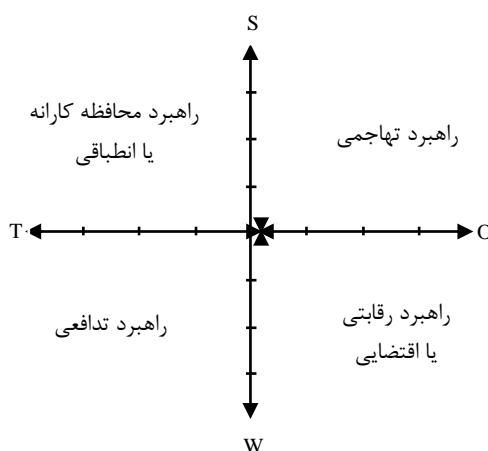
^۵. Weakness

^۶. Opportunity

^۷. Threat

- رتبه ۳ به عامل موردنظر داده شد؛ و اگر ضعف یا تهدید یک مورد معمولی باشد رتبه ۲ و چنانچه بحرانی باشد رتبه ۱ به عامل موردنظر اختصاص یافت. همان گونه که ملاحظه می شود، روند رتبه دهی طوری است که هر چه از شرایط عالی به سمت بحرانی حرکت می کنیم میزان رتبه کمتر شده و از ۴ به ۱ می رسد.
۴. ضریب هر عامل در رتبه مربوط ضرب می شود تا نمره نهایی به دست آید.
۵. از مجموع نمره های نهایی متعلق به هر یک از عوامل، مجموع نمره های عوامل داخلی تعیین می شود (چنانچه امتیاز نهایی در عوامل داخلی و خارجی هر کدام بیش از ۲,۵ باشد، بدین معنی است که طبق پیش بینی های به عمل آمده، قوت های پیش روی شهر یا سازمان بر ضعف ها و فرصت ها بر تهدیدها غلبه خواهند داشت؛ و اگر این امتیاز کمتر از ۲,۵ باشد نشان دهنده غلبه ضعف ها بر قوت ها و تهدیدها بر فرصت ها خواهد بود) [۱۷].

نمودار ۱: تکنیک کمی تحلیل عوامل داخلی و خارجی و مناطق

منبع: [۱۸]

روش تجزیه و تحلیل SWOT به شکل نظام یافته هر یک از عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدیدها را که در مرحله قبل شناسایی شده اند مورد تحلیل قرار داده و استراتژی های متناسب با موقعیت را منعکس می سازد. در مدل SWOT پس از فهرست نمودن هر یک از عوامل قوت، ضعف، فرصت و تهدید که در مرحله قبل شناسایی شده و نوشتن آنها در سلول های مربوطه به خود برحسب ترتیب امتیاز وزن دار از محل تلاقی هر یک از آنها استراتژی های موردنظر حاصل می گردد؛ بنابراین همواره این ماتریس منجر به چهار دسته استراتژی SO، WO، ST و WT می شود. در جدول ۱ ماتریس تجزیه و تحلیل SWOT نشان داده شده است.

همان طور که اشاره شد ماتریس سوات امکان تدوین چهار انتخاب یا راهبرد متفاوت را فراهم می کند. این چهار دسته راهبرد از لحاظ درجه کنشگری متفاوت می باشند؛ که در جدول زیر به آن اشاره شده است [۱۹]:

جدول ۱: راهبردهای چهارگانه بر اساس تحلیل سوات

		محیط داخلی	
		قوت ها	ضعف ها
فرصت	تهدید	راهبرد تهاجمی (حداکثر - حداکثر)	راهبرد انطباقی (حداقل - حداکثر)

	راهبرد تدافعی (حداقل - حداقل)	راهبرد اقتضایی (حداکثر - حداقل)	بهره‌بردار
--	----------------------------------	------------------------------------	------------

منبع: [۱۹]

استراتژی‌های SO: در اجرای استراتژی‌های SO می‌توان با استفاده از نقاط قوت داخلی از فرصت‌های خارجی حداکثر بهره‌برداری را نمود. هر سازمانی علاقه‌مند است که همیشه در این موقعیت قرار داشته باشد تا بتواند با بهره‌گیری از نقاط قوت داخلی از فرصت‌ها و رویدادهای خارجی حداکثر استفاده را بنماید.

استراتژی‌های WO: هدف از استراتژی‌های WO این است که از مزیت‌هایی که در فرصت‌ها نهفته است در جهت جبران نقاط ضعف استفاده شود.

استراتژی‌های WT: هدف در اجرای استراتژی‌های WT کم کردن نقاط قوت و ضعف داخلی و پرهیز از تهدیدات ناشی از محیط خارجی است. در چنین موقعیتی وضعیت نامناسب بوده و در وضع مخاطره‌آمیز قرار خواهیم گرفت و باید سعی کنیم با انحلال، واگذاری، کاهش عملیات، ادغام و سایر روش‌ها از چنین وضعیتی پرهیز نماییم.

استراتژی‌های ST: در این نوع استراتژی تلاش می‌گردد تا با استفاده از نقاط قوت داخلی برای جلوگیری از تأثیر منفی تهدیدات خارجی، سازوکارهایی در پیش گرفته شود و یا تهدیدات را از بین برد.

به این ترتیب با استفاده از ماتریس SWOT فهرستی از استراتژی‌های مختلف در چهار گروه متفاوت به دست می‌آید؛ و در نهایت با تدوین راهبرد، سیاست و برنامه‌های اجرایی می‌توان این تحلیل را پایان داد [۱۶] و [۱۸].

۴-۲-۲- تجزیه و تحلیل سوات (SWOT)

در این بخش به تجزیه و تحلیل ویژگی‌های فضاهای سبز شهری شهر دهدشت پرداخته خواهد شد.

جدول ۲: فهرست عوامل داخلی

عوامل داخلی			
نقاط	عوامل	ضریب وزنی	رتبه نهایی
۱	دسترسی آسان سواره و پیاده به پارک‌های موجود	۰,۰۹	۴
	بالا بودن فرهنگ مردم در حفظ و نگهداری از فضاهای سبز	۰,۰۸	۴
	افزایش جاذبه‌های پارک به منظور افزایش کاربران و طبیعت گردی به وسیله ایجاد گل و گیاه	۰,۰۸	۳
	ایجاد فضای سبز در سطح شهر با توجه به زمین‌های خالی	۰,۰۹	۳
	اختصاص بودجه و اعتبارات دولتی در راستای گسترش فضای سبز	۰,۰۷	۳
۲	عدم طراحی کارکردهای متنوع در پارک‌های درون شهری	۰,۰۹	۲
	ضربه پذیر بودن عملکرد پارک‌ها با توجه به کمبود زمینه‌های فرهنگی	۰,۰۸	۲
	عدم پخش استاندارد پارک‌ها در سطح شهر	۰,۰۹	۱
	عدم برخورداری از سرویس‌های بهداشتی مناسب در پارک‌ها	۰,۰۹	۱
	کمبود نیروی باتجربه و متخصص مرتبط با فضای سبز	۰,۰۸	۱
	کمبود پارک‌های محله‌ای در سطح شهر	۰,۰۹	۲
	عدم روشنایی کافی در پارک‌ها	۰,۰۷	۲
	جمع کل قوت‌ها و ضعف‌ها	۱	۲۸

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

چنانچه ملاحظه می‌شود امتیاز مبحث در ارزیابی عوامل داخلی کمتر از ۲/۵ (یعنی ۲/۳۴) بوده که این عدد بیانگر ضعف داخلی سیستم است و این امر بیانگر ضعف ساختار فضاهای سبز شهری بوده و خود از عمده عوامل مؤثر در عدم موفقیت آن محسوب می‌شود.

جدول ۳: فهرست عوامل خارجی

عوامل خارجی			
نقاط	عوامل	ضریب وزنی	رتبه
محدود	امکان ایجاد فضاهای ورزشی و تفریحی در پارک ها	۰,۰۹	۴
	امکان ایجاد حمایت مردمی و تشکل های غیر دولتی از فضای سبز	۰,۰۹	۳
	استفاده از مشارکت مردمی جهت حفظ و توسعه فضای سبز به سبب علاقمند بودن آنها به فضای سبز	۰,۰۸	۴
	امکان ایجاد جاذبه های پارک برای جذب مردم	۰,۰۷	۳
	امکان ایجاد طراحی با توجه به معماری و شهرسازی بومی منطقه	۰,۰۸	۴
	امکان طراحی کاربری های فرهنگی مانند کتابخانه، کانون رشد کودکان و نوجوانان و ... داخل پارک ها	۰,۰۸	۴
زیاد	وجود افراد بزهکار و معتاد در پارک ها و ایجاد مزاحمت برای مردم	۰,۰۶	۱
	از بین رفتن بعضی از فضاها با توجه به خشکسالی سالهای اخیر	۰,۰۷	۲
	عدم استفاده از چمنهای استاندارد در بعضی از پارکها	۰,۰۶	۲
	نبود برنامه های متنوع فرهنگی و تفریحی در پارک ها	۰,۰۶	۲
	عدم توجه به سرانه فضای سبز محلات مصوب در طرح تفصیلی	۰,۰۷	۱
	کاهش سطح آب های زیر زمینی	۰,۰۸	۲
	عدم استفاده از متخصصان در طرحها و پروژههای اجرایی در ارتباط با فضای سبز	۰,۰۶	۲
	عدم وجود استراتژیهای همگون و هم راستا در شهرداری	۰,۰۵	۱
جمع کل فرصتها و تهدیدها	۱	۳۳	۲,۶۴

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

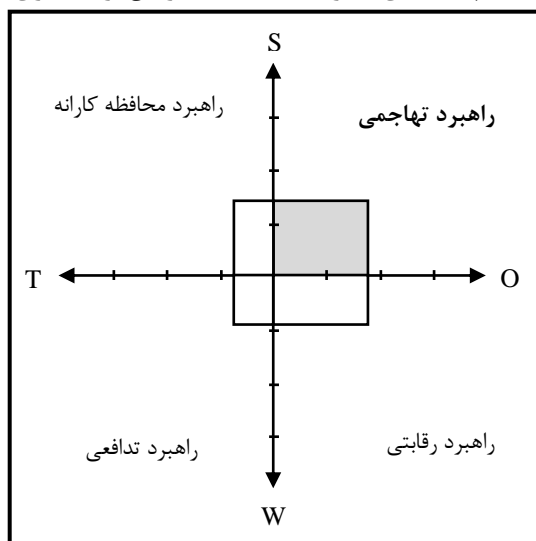
در ماتریس عوامل خارجی، امتیاز نهایی ۲,۶۴ بوده است که عدد بیشتر از ۲,۵ بیانگر وجود شرایط مطلوب فضاهای سبز شهری از لحاظ پتانسیل های توسعه است. در رابطه با عوامل خارجی نشانگر این است که فرصتها بیشتر از تهدیدها می‌باشند.

جدول ۴: مجموعه ضرایب عوامل مرکب

عوامل داخلی		عوامل خارجی	
S	W	O	T
۱,۴۰	۰,۹۴	۱,۸۰	۰,۸۴
SO	WT	ST	WO
۲,۵۲	۰,۷۹	۱,۱۸	۱,۶۹

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

نمودار ۲: موقعیت پارک های شهر دهدشت در ماتریس برنامه ریزی استراتژیک

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

چنانکه ملاحظه می شود بزرگ ترین عدد به دست آمده مربوط به عوامل SO نقاط قوت و فرصت در فضاهای سبز شهری شهر دهدشت است که در این شرایط ساماندهی فضاهای شهری را در صورت برطرف نمودن نقاط ضعف و تهدیدات بالقوه امکان پذیر است. در جدول ۵ با ارائه راهبرد، به ارائه سیاست و برنامه اجرایی در جدول ۶ پرداخته می شود.

جدول ۵: تدوین راهبرد بعد معنایی

ماتریس SWOT (تدوین راهبرد)	نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
	<p>S۱: ایجاد فضای سبز در سطح شهر با توجه به زمین های خالی</p> <p>S۲: بالا بودن فرهنگ مردم در حفظ و نگهداری از فضاهای سبز</p> <p>S۳: افزایش جاذبه های پارک به منظور افزایش کاربران و طبیعت گردی به وسیله ایجاد گل و گیاه</p> <p>S۴: دسترسی آسان سواره و پیاده به پارک های موجود</p> <p>S۵: اختصاص بودجه و اعتبارات دولتی در راستای گسترش فضای سبز</p>	<p>W۱: عدم طراحی کارکردهای متنوع در پارک های درون شهری</p> <p>W۲: ضربه پذیر بودن عملکرد پارک ها با توجه به کمبود زمینه های فرهنگی</p> <p>W۳: عدم بخش استاندارد پارک ها در سطح شهر</p> <p>W۴: عدم برخورداری از سرویس های بهداشتی مناسب در پارک ها</p> <p>W۵: کمبود نیروی باتجربه و متخصص مرتبط با فضای سبز</p> <p>W۶: کمبود پارک های محله ای در سطح شهر</p> <p>W۷: عدم روشنایی کافی در پارک ها</p>
فرصت ها (O)	راهبرد تهاجمی (SO)	راهبرد انطباقی (WO)
O۱: امکان ایجاد فضاهای ورزشی و تفریحی در پارک	S1 S2	W۱ W۳ W۴ W۷ O۱ O۳ O۴ O۵
O۲: امکان ایجاد حمایت مردمی و تشکل های غیر دولتی از فضای سبز	S۳ S۵ O۱ O۳ O۴ O۶	بهبود و بالا بردن رفاه اجتماعی
O۳: استفاده از مشارکت مردمی جهت حفظ و توسعه فضای سبز به سبب علاقمند بودن آنها به فضای سبز	تقویت نقش پارک ها و فضاهای سبز به عنوان کانون فرهنگی - تفریحی	W۲ W۳ W۵ W۷ O۳ O۴ O۵
O۴: امکان ایجاد جاذبه های پارک برای جذب مردم		ایمنی و امنیت
		W۱ W۳ W۴ W۶ O۱ O۲ O۴ O۶

<p>۵O: امکان ایجاد طراحی با توجه به معماری و شهرسازی بومی منطقه</p> <p>۶O: امکان طراحی کاربری های فرهنگی مانند کتابخانه، کانون رشد کودکان و نوجوانان و ... داخل پارک ها</p>	<p>۵O۳S۴S: ایجاد بسترهای مناسب دسترسی</p> <p>۵O۲O۱S۴S۳: توجه به زیرساخت های گردشگری</p>	<p>بهبود شرایط راحتی و امکانات رفاهی</p>
<p>تهدیدها (T)</p> <p>۱T: وجود افراد بزهکار و معتاد در پارک ها و ایجاد مزاحمت برای مردم</p> <p>۲T: از بین رفتن بعضی از فضاها با توجه به خشکسالی سالهای اخیر</p> <p>۳T: عدم استفاده از چمنهای استاندارد در بعضی از پارک ها</p> <p>۴T: نبود برنامه های متنوع فرهنگی و تفریحی در پارک ها</p> <p>۵T: عدم توجه به سرانه فضای سبز محلات مصوب در طرح تفصیلی</p> <p>۶T: کاهش سطح آب های زیر زمینی</p> <p>۷T: عدم استفاده از متخصصان در طرح ها و پروژه های اجرایی در ارتباط با فضای سبز</p> <p>۸T: عدم وجود استراتژی های همگون و هم راستا در شهرداری</p>	<p>راهبرد اقتضایی (ST)</p> <p>۵T۳T۲T۱S۴S۳S۲S۱: ایجاد دل بازی در محوطه های پارکها</p> <p>۳T۲T۱T۳T۲T۱S۴S۳S۲S۱: تقویت کیفیت منظر</p>	<p>راهبرد تدافعی (WT)</p> <p>۸T۷T۵T۴T۳W۶W۵W۳W۲W۱: بهبود شرایط سازگاری محیط مصنوع و طبیعی</p> <p>۸T۳T۴T۷T۶W۳W۴W۶W۷T۱T۳T۴T۶: ایجاد بسترهای بصری و زیباشناختی</p>

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

جدول ۶: جدول راهبرد، سیاست و برنامه اجرای برای بعد معنایی - هویتی

برنامه اجرایی	سیاست	راهبرد	راهبرد تهاجمی (SO)
<p>۱. ایجاد غرفه هایی جهت نمایش صنایع دستی شهر جهت نمایانند هویت شهر</p> <p>۲. تعبیه فضاهای بازی کودکان و استراحت داخل پارک ها</p>	<p>احداث کانون های فرهنگی - تفریحی</p>	<p>تقویت نقش پارک ها و فضاهای سبز به عنوان کانون فرهنگی - تفریحی</p>	
<p>۱. امکان دسترسی سریع و آسان به پارک ها در سطح شهر</p> <p>۲. اطلاع رسانی در مورد محل قرارگیری پارک ها در سطح شهر</p> <p>۳. ایجاد روشنایی مناسب جهت رؤیت مسیرهای منتهی با فضاهای سبز</p> <p>۴. جلوگیری از توقف وسایل نقلیه در اطراف پارک ها و مسیرهای منتهی به آن ها و طراحی پارکینگ</p>	<p>سهولت در دسترسی</p>	<p>ایجاد بسترهای مناسب دسترسی</p>	
<p>۱. ساماندهی کاربری های خدماتی موجود در داخل پارک ها</p> <p>۲. دخالت محدود در جابجا کردن فضای سبز موجود</p> <p>۳. تداوم فضای سبز در داخل پارک ها</p>	<p>بهبود شرایط موجود</p>	<p>بهبود شرایط موجود</p>	
<p>۱. ایجاد پارک و پررنگ کردن فضای سبز در حاشیه مسیر</p> <p>۲. برجسته کردن نقش پارک بزرگ شهر به عنوان محیطی تفریحی</p> <p>۳. ایجاد کاربری های مورد نیاز اعم از بوفه، دکه اطلاعات عمومی شهر، دکه پلیس و ... در داخل پارک ها به صورت فعال</p> <p>۴. تقویت و تعبیه مبلمان شهری در داخل فضاهای سبز</p> <p>۵. ایجاد آلاچیق هایی برای استراحت مسافری و استفاده شهروندان</p>	<p>ایجاد کاربری های مورد نیاز برای نیازهای گردشگری</p>	<p>توجه به زیرساخت های گردشگری</p>	

<p>راهبرد انطباقی (WO)</p>	<p>بهبود و بالا بردن رفاه اجتماعی</p>	<p>بالا بردن ضریب امنیت اجتماعی</p>	<p>۱. وجود کاربری‌های مذهبی همچون مساجد عاملی بر بالا بردن سرزندگی ۲. استقرار فعالیت‌های مثبت فرهنگی و مذهبی در جهت بالا بردن ضریب امنیت اجتماعی</p>
<p>راهبرد انطباقی (WO)</p>	<p>ارتقا ایمنی و امنیت</p>	<p>تأمین ایمنی شهروندان و مسافران</p>	<p>۱. تعبیه تسهیلات خدماتی مانند اورژانس در داخل پارک ۲. ایجاد روشنایی در داخل پارک و محل استراحت مسافران ۳. تعبیه پل‌های عابر پیاده جهت رفت‌وآمد عابران پیاده ۴. تعبیه دکه نگهبانی و پلیس در ورودی و داخل پارک</p>
<p>راهبرد انطباقی (WO)</p>	<p>بهبود شرایط راحتی و امکانات رفاهی</p>	<p>شرایط راحتی و امکانات رفاهی - کالبدی</p>	<p>۱. ایجاد دسترسی‌های اعم از نمازخانه، سرویس بهداشتی، مسجد، حمام و ... که نیازهای مسافران را تأمین کنند. ۲. ایجاد کاربری‌های موردنیاز ساکنین محل مانند آمفی تئاتر، محل ورزش و ... ۳. استقرار تجهیزات شهری موردنیاز شهروندان از جمله کیوسک، تلفن عمومی، آب‌خوری، سطل زباله و نیمکت</p>
<p>راهبرد اقتصادی (ST)</p>	<p>ایجاد دل‌بازی در محوطه‌های پارکها</p>	<p>بهره‌گیری از عناصر طبیعی و مصنوعی</p>	<p>۱. حفظ و تقویت عناصر طبیعی مانند رودخانه موجود در حاشیه پارک شهید رودحله ۲. مسدود نکردن دید به طبیعت توسط عناصر کالبدی احداث‌شده ۳. ساماندهی و حذف عناصر و علائمی که موجب آلودگی بصری می‌باشند</p>
<p>راهبرد اقتصادی (ST)</p>	<p>تقویت کیفیت منظر</p>	<p>ساماندهی کاربری‌های دارای جنبه فراغتی و تفریحی</p>	<p>۱. تأسیس مجتمع خدماتی و رفاهی در داخل پارک ورودی شهر جهت استراحت مسافران عبوری که قصد اقامت در شهر را ندارند. ۲. توسعه و ساماندهی مراکز خدماتی موجود ۳. استفاده از المان‌هایی که مبین مشاهیر شهر و تولیدات اصلی شهر می‌باشد ۴. تقویت و بازسازی پوشش گیاهی داخل پارک‌ها</p>
<p>راهبرد تدافعی (WT)</p>	<p>بهبود شرایط سازگاری محیط مصنوع و طبیعی</p>	<p>ایجاد سازگاری در کاربری‌ها</p>	<p>۱. حذف کاربری‌های بدمنظر و آلوده‌کننده و صنعتی مزاحم مانند تعمیرگاه‌ها، کانال‌های فاضلاب از اطراف پارک‌ها ۲. عدم هم‌جواری کاربری‌های ناسازگار در حاشیه پارک‌ها</p>
<p>راهبرد تدافعی (WT)</p>	<p>ایجاد بسترهای بصری و زیباشناختی</p>	<p>بهره‌گیری از عناصر طبیعی و حفظ و تقویت دیده‌ها و مناظر</p>	<p>۱. حفظ و تقویت نشانه‌های شاخص ۲. تقویت و ایجاد جذابیت در نقاط عطف بصری ۳. ساماندهی و حذف عناصر و علائمی که موجب آلودگی بصری می‌باشند ۴. مسدود کردن دید به محل توقف وسایل نقلیه ۵. بسته نشدن دید توسط عناصر کالبدی و احجام ۶. حفظ و تقویت پوشش گیاهی در داخل و حاشیه پارک‌ها</p>

۵- نتیجه گیری

عرصه‌های عمومی مهم‌ترین بخش شهرها و محیط‌های شهری‌اند. فضاهای سبز شهری به عنوان یکی از این عرصه‌های عمومی نقش مهمی در تعامل و ارتباط بین انسان‌ها ایفا می‌کند. پیامدهای توسعه شهری و پیچیدگی‌های معضلات زیست‌محیطی آنها موجودیت فضای سبز و گسترش آن را برای همیشه اجتناب ناپذیر کرده‌اند. همچنین این فضاها نقش مهمی در سلامت اجتماعی و روانی شهروندان بر عهده دارند، و باعث آسایش، آرامش آنها می‌شوند. در عصر حاضر که آلودگی‌های زیست‌محیطی در اکثر شهرها در حال افزایش است، توسعه هماهنگ و عادلانه پارک‌ها و فضای سبز شهری نقش مهمی در پایداری زیستی شهرها ایفا می‌کند. و باعث بالابردن سطح زیبایی شهرها می‌شوند. بنابراین در این پژوهش، با استفاده از مدل SWOT به بررسی نقاط قوت و ضعف و فرصت و تهدیدهای پیش روی فضای سبز شهر دهدشت پرداخته شد و در نهایت راهبردهایی برای رفع و کاهش مشکلات مربوط به آن ارائه داده شد. نتایج حاصل از مدل سوات نشان دهنده این است که تعداد ۵ نقطه قوت داخلی در برابر ۷ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۶ فرصت خارجی در برابر ۸ تهدید خارجی قرار گرفته‌اند. دسترسی آسان سواره و پیاده به پارک‌های موجود به عنوان مهمترین نقاط قوت، عدم طراحی کارکردهای متنوع در پارک‌های درون شهری به عنوان مهمترین نقاط ضعف، امکان ایجاد فضاهای ورزشی و تفریحی در پارک‌ها به عنوان مهمترین فرصت و وجود افراد بزهکار و معتاد و ایجاد مزاحمت برای مردم به عنوان مهمترین تهدید در نظر گرفته شدند. و راهبرد موردنظر در این تحقیق در بخش راهبردهای تهاجمی (SO) قرار گرفت.

مراجع

- [۱] Kjelgran R, Thaiutsa B, puangchit L. Urban green space – street tree and heritage large tree assessment in Bangkok, Thailand. *Journal of Urban forestry & urban greening* ۷: ۲۱۹-۲۲۹, ۲۰۰۸.
- [۲] فاضل‌نیا، غ.، کیانی، ا.، محمودیان، ح. مکانیابی و اولویت‌بندی پارک‌های شهری با استفاده از روش تحلیل سلسله مراتبی TOPSIS و سیستم اطلاعات جغرافیایی (مطالعه موردی: شهر الشتر)، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۸۷، ۱۳۹۰.
- [۳] Van den berg A, Jolanda M, Robert V, Peter G. Green space as a buffer between stressful life events and health. *Social science & medicine* ۷۰: ۱۲۰۳ – ۱۲۱۰, ۲۰۱۰.
- [۴] Ridder K. An integrated methodology to assess the benefits of urban green space. *Journal of science of the total environment* ۳۳۴-۳۳۵: ۴۸۹-۴۷۹, ۲۰۰۴.
- [۵] سعید نیا، ا. فضای سبز شهری، کتاب سبز شهرداری، مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری، وزارت کشور، جلد نهم، ص ۳۲، ۱۳۷۹.
- [۶] محمدی، ج. سامانه اطلاعات جغرافیایی در مکانیابی فضای سبز شهری، نشریه شهرداری‌ها، شماره ۴۴، ص ۱۵، ۱۳۸۰.
- [۷] بخشی، ش. مکانیابی پارک‌های شهر کرمانشاه با استفاده از GIS. نشریه شهرنگار، شماره ۲، ۳۹-۲۵، ۱۳۸۰.
- [۸] اسلامی، غ. مواجهه با مشکلات و توسعه درون‌زا، نشریه صفه، شماره ۳۴، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ۱۳۸۱.
- [۹] دفتر امور فنی و تدوین معیارها، ضوابط طراحی فضای سبز شهری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ص ۲۴، ۱۳۸۰.
- [۱۰] حسین‌زاده دلیر، ک. کاربری فضای سبز شهری در طرح‌های جامع و اصول طراحی پارک‌ها، مجله رشد جغرافیا، ص ۱۴، ۱۳۹۱.
- [۱۱] سالنامه آماری استان کهگیلویه و بویراحمد، سال ۱۳۹۵.
- [۱۲] دفتر فنی شهرداری شهر دهدشت، طرح اولیه توسعه شهری، مهندسين مشاور نقش جهان، ۱۳۹۶.
- [۱۳] زبیری، ک. مکتب‌ها، نظریه‌ها و مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ سوم، ۱۳۹۱.
- [۱۴] حکمت نیا، ح.، موسوی، م. کاربرد مدل در جغرافیا گرایش برنامه‌ریزی شهری و ناحیه‌ای، انتشارات علم نوین، ۱۳۸۵.

- [۱۵] مبارکی، ا. برنامه ریزی فضایی شهرستان ملکان، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری، استاد راهنما: دکتر بیک محمدی، دانشگاه اصفهان، ۱۳۸۶
- [۱۶] رجبی، آ. جزوه کارشناسی ارشد، کارگاه برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، ۱۳۸۳
- [۱۷] صرافی، مظفر، توکلی نیا، ج.، استادی سیسی، منصور. راهبرد توسعه شهر مبتنی بر توسعه پایدار مطالعه موردی: شهر شبستر، جغرافیا (نشریه علمی پژوهشی انجمن جغرافیای ایران)، دوره جدید، سال هفتم، شماره ۲۲، صص ۸۲-۶۵، ۱۳۸۸
- [۱۸] خلجی، ر.، سرور، ر.، رجبی، آزیتا، فضلی، احمد. ارزیابی مبحث ۱۹ مقررات ملی ساختمان با استفاده از مدل SWOT، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیا، دوره ۴، شماره ۱۲، صص ۳۲-۱۳، ۱۳۸۹
- [۱۹] گلکار، ک. مناسب سازی تکنیک تحلیلی سوات (SWOT) برای کاربرد در طراحی شهری، دو فصلنامه صفا، دوره ۱۵، شماره ۴۱، صص ۶۵، ۱۳۸۴